

بیابان؛ فرصتی برای خلق ثروت

به هر حال ایران به علت واقع شدن روی کمربند خشک جهان کمتر از یک چهارم میزان بارش جهانی را دریافت می‌کند. به این لحاظ اکوسیستم‌های خشک و فراخشک گستره وسیعی دارد، به‌گونه‌ای که قریب به ۸۸ درصد مساحت کشور در این مناطق قرار گرفته است. براساس آخرین مطالعات صورت گرفته در کشور مشخص شد ۷/۲۹ میلیون هکتار به‌طور مستقیم تحت تأثیر فرسایش بادی در کشور هستند که از این سطح حدود ۹ میلیون هکتار به منابع زیستی و اقتصادی کشور خسارت وارد می‌کند.

بیابان‌ها و سایر عرصه‌های منابع طبیعی ثروت‌های این مملکت هستند و بی‌توجهی به آنها مشکلات و معضاتی زیادی ایجاد می‌کند. در حال حاضر حدود ۳۰ میلیون هکتار از سطح ایران را مناطق بیابانی تشکیل می‌دهند که با احتساب عرصه‌های در حال بیابانی شدن و مناطق خشک این آمار بیشتر هم می‌شود.

بیابان را شرایط طبیعی ایجاد کرده اما انسان‌ها با رفتارها و برنامه‌های نسنجیده آن را توسعه می‌دهند و فقیر می‌کنند. اقلیم بیابانی نوعی اقلیم با میزان بارندگی ناچیز است که هیچ نوع پوشش گیاهی در آن دوام نمی‌آورد، مگر در بهترین حالت خار و خاشاک‌هایی پراکنده. با این اوصاف بیابان‌های می‌توانند در صورت برنامه‌ریزی صحیح، به یکی از مهم‌ترین منابع ثروت کشورها تبدیل شوند.

بیابان‌ها از جمله بخش‌های اثرگذار در منابع طبیعی به حساب می‌آیند. بیابان به اندازه‌ای که از نامش برداشت می‌شود بد نیست و حدود یک ششم سطح ایران را تشکیل می‌دهد.

این مناطق به‌نوبه خود مشکلی ندارند در صورتی که متناسب با ظرفیت‌شان از آن بهره‌برداری شود، بسیار هم موثر و مفید هستند. در حقیقت منابع بیابانی سرچشمه تمدن در جهان هستند. امروزه در حوزه بیابان‌ها بیش از هر چیز با معضل ریزگردهای مواجه هستیم که عمده‌ام در ایران و هم در کشورهای همجوار و دورتر ناشی از فعالیت‌های انسانی است. نباید به بیابان فقط به چشم یک مخاطره نگاه کرد، زیرا بسیاری از منابع و معادن در همین مناطق قرار دارند.

نکته حائز اهمیت در مورد بیابان‌ها این است که این مناطق، اصل و اساس انرژی‌های نو از جمله باد و خورشید هستند. مناطقی که در صورت برنامه‌ریزی صحیح، می‌توانند به مهم‌ترین منابع ثروت ایران تبدیل شوند.

از سوی دیگر ارزشمندترین معادن ایران هم در این مناطق واقع شده‌اند و بهره‌برداری از آنها یکی از معضلات اصلی در تشدید فعالیت‌های بیابان‌زایی است.

انسان‌ها با تغییر کاربری و عدم استفاده مناسب از زمین و بهره‌برداری غیراصولی از منابع آب شرایط مخاطره‌انگیزی را ایجاد می‌کنند اما با برنامه‌ریزی درست، مناطق بیابانی هم ثروت‌افزا هستند و هم شرایط زیست مناسبی دارند. برخی مناطق بیابانی کشور دارای استعدادها و امکانات مختلفی هستند و پروژه‌هایی نیز برای آنها تعریف شده است اما گذر زمان نشان داده که این طرح و برنامه‌ها کفاف این مناطق را نمی‌دهند. در این راستا باید منابع مناسبی در اختیار سازمان‌های متولی قرار گیرد که نقش اصحاب رسانه در آگاهی دادن در این زمینه بسیار مهم است. بخش‌هایی از بیابان هیچ مشکلی ایجاد نمی‌کنند اما از مرکز جمعیت فاصله دارند. همچنین با دست‌اندازی و بدون توجه به امکانات و استعدادها، حاشیه شهرها گسترش می‌یابد و تغییر کاربری داده می‌شوند.

تکمیل پروژه‌های سخت‌افزاری احیای دریاچه ارومیه

محمدصادق معتمدیان، استاندار آذربایجان غربی گفت: با حمایت‌ها، اهتمام و پشتیبانی ویژه دولت سیزدهم از اجرای پروژه‌های سخت‌افزاری احیای دریاچه ارومیه، امروز با افتخار می‌توان گفت هیچ پروژه سخت‌افزاری در حوزه احیای این دریاچه در استان نیمه‌تمام نمانده و تمامی پروژه‌ها به اتمام رسیده‌اند. تأمین حقابه تالاب‌های اقماری دریاچه ارومیه و احیای ۱۱ تالاب اقماری این دریاچه که برخی از آنها ۲۵ سال خشک شده بود، از جمله اقدامات زیست محیطی دولت سیزدهم در آذربایجان غربی است، امیدواریم تا آخر سال بهترین وضعیت بر این اکوسیستم حاکم شود.

ظرفیت بنادر در خدمت تأمین کالاهای اساسی

عباسعلی وفاپی‌نژاد، مدیرکل غله و خدمات بازرگانی مازندران گفت: استفاده از ظرفیت بنادر شمالی در توسعه تجارت با کشورهای همسایه دریای خزر و توجه به ظرفیت‌های ذخیره‌سازی استان در تأمین کالاهای اساسی و تحت‌کلید گمرک قراردادن انبارها و سیلوها در استان به رشد مبادلات تجاری و رونق اقتصاد منجر خواهد شد. استفاده از ظرفیت‌های داخل استان موجب افزایش درآمد ناخالص و اشتغال زایی می‌شود و ضرورت دارد تا با همسویی همه دستگاه‌ها اقدامات مؤثری برای تسهیل و تسریع در امر خدمت‌رسانی صورت پذیرد.

۴۰ میلیون ایرانی؛ درگیر ریزگردهای داخلی

ساخت‌وسازهای بی‌رویه، تخریب زمین‌ها و نابود کردن منابع آبی عوامل «گردوغبارهای انسانی» هستند

در حال حاضر سه میلیون و ۲۰۰ هزار هکتار منطقه بیابانی استان اصفهان را احاطه کرده و به خاطر سوءمدیریت‌ها ۷۵ میلیون هکتار آن به کانون‌های بحرانی و فوق بحرانی تبدیل شده است. اگرچه تاکنون گفته می‌شد اصفهان ۱۴ کانون بحرانی گردوغبار دارد اما هجوم ریزگردها طی روزهای اخیر از مناطقی بوده که به اذعان کارشناسان تا پیش از این به عنوان نواحی مستعد خیزش گردوغبار شناخته‌نمی‌شد.

رئیس مرکز پیش‌بینی و مخاطرات جوی اداره کل هواشناسی استان با تاکید بر این‌که بررسی‌ها از شکل‌گیری کانون‌های جدید گردوغبار در شعاع ۱۰ کیلومتری شهر اصفهان حکایت دارد، می‌گوید: خشکسالی‌های مکرر و برداشت‌های نامناسب از مخازن آبی عاملی برای به‌وجودآمدن این کانون‌ها شده که کالانشهر اصفهان و حواشی آن را دربر گرفته است. لیلایمینی با بیان این‌که خشکی رودخانه زاینده‌رود در مناطق شرقی استان می‌تواند یکی از عوامل خیزش گردوخاک باشد، ادامه می‌دهد: غیر از آن در شرق اصفهان و مناطق داخلی‌تر هم کانون گردوغبار شده است. بر همین اساس منشاء گردوغبار روزهای اخیر مناطق کویر استان‌های سمنان و قم و فراستانی نبوده، بلکه از سمت دشت سجری و درون شعاع اصفهان شکل گرفته است.

بر اساس مطالعات دانشگاهی میزان فرسایش بادی سالیانه در سجری ۷۰ تن در هکتار است، در حالی که مقدار مجاز برای این پدیده یک تن است، از طرفی اکوسیستم شکننده این منطقه حرکت گردوغبار به سوی اصفهان را تشدید کرده است.

با این تفاسیر، بیابان سجری با ۴۳ هزار هکتار وسعت و بیخ‌گوش شهر اصفهان یکی از بحرانی‌ترین کانون‌های گردوغبار است که بر اثر فعالیت غیراصولی معادن و کوره‌های آجرپزی به مرکز اصلی تولید ریزگر تبدیل شده‌است.

ورزش بادهای شرقی-غربی در سجری به‌ویژه در تابستان

گردوغبار این منطقه بیابانی را به سمت شهر اصفهان می‌آورد که پس از ترکیب با ریزگردهای ناشی از ترافیک، صنعت و سوخت‌های فسیلی سلامت مردم را به شدت تحت تأثیر قرار می‌دهد. سجری در گذشته نه‌چندان دور دارای مرغزار و چمنزارهای طبیعی بود اما خشکسالی، برداشت بی‌رویه از سفره‌های آب‌های زیرزمینی، شور شدن آب‌های سطحی و زیرزمینی، بهره‌برداری غیراصولی از اراضی گچی و رهاسازی باطله‌های معدنی و از بین رفتن سنگفرش حفاظتی سطح خاک، این دشت را در مدت‌زمان کوتاهی به یکی از کانون‌های اصلی تولید ریزگردها تبدیل کرده است.

شمال ایران هم درگیر ریزگردها

این‌که گردوغبار در برخی استان‌های خشک مثل کرمان، یزد و سیستان و بلوچستان به وقوع می‌پیوندد، دور از ذهن نیست، اما سؤال اینجاست که چرا استان‌های شمالی باید درگیر این پدیده شوند.

بر اساس آخرین بررسی‌های انجام‌شده ۳۰۰ هزار هکتار از زمین‌های کم‌بازده کشاورزی در قسمت نوار شمالی گلستان مستعد تبدیل شدن به کانون گردوغبار هستند. حمید سلامتی، مدیرکل منابع طبیعی و آبخیزداری گلستان با اشاره به این‌که برای این بخش از اراضی استان باید مدیریت جدی صورت گیرد، می‌گوید:

«پیشنهاد می‌شود این اراضی دیم را به مرتع تبدیل کنیم؛ چراکه این کار علاوه بر کمک به درآمد کشاورزان و دامداران منطقه، می‌تواند از ایجاد کانون ریزگردها و غبارپیشگیری کند.»

کمی آن طرف‌تر، مازندران قرار دارد که مسائل مرتبط به حوزه محیط زیستش گسترده و بی‌شمار است؛

برش

اقدام جهانی علیه «گردوغبار انسانی»

است. این گردوغبار بر خلاف گردوغبار تولیدشده توسط بیابان‌ها، ناشی از ساخت‌وسازهای بی‌رویه، از میان بردن پوشش گیاهی، تخریب زمین‌ها و نابود کردن منابع آبی از طریق احداث سد‌های زیاد است.

دانشمندان می‌گویند در حال حاضر گردوغبار طبیعی سه برابر گردوغبار انسانی است اما میزان انسانی آن در حال افزایش است. در منطقه خاورمیانه علاوه بر وجود بیابان‌های طبیعی، ساخت سد روی دجله و فرات در عراق و ترکیه به کاهش دبی آب این رودخانه‌ها منجر شده و در نتیجه با خشک شدن تالاب‌های مسیر و بستر رودخانه‌ها، کانون‌های ریزگرد جدیدی در این کشور فعال شده است. مسئولان و متولیان امر درباره منشاء ریزگردهایی که آسمان شهرها را می‌پوشانند، اظهارات ضدونقیض متعددی کرده‌اند. در حالی که شماری، منبع اصلی آنها را خارجی می‌دانند، شماری دیگر منشاء آن را داخلی برمی‌شمارند و می‌گویند برای مثال علت گردوغبار اخیر تهران کانون‌های اطراف این شهر بوده است.

رئیس سازمان زمین‌شناسی ایران معتقد است: «۷۰ درصد ریزگردهای کشور منشاء داخلی دارند.» به گفته منتقدان، احداث بی‌رویه سد و ندادن حقابه تالاب‌ها توسط وزارت نیرو و خشک‌شدن متعاقب آنها، در کنار مصرف ۸۹درصدی آب کشور در بخش کشاورزی و با الگوی کشت ناصحیح که توسط وزارت جهاد کشاورزی ترویج می‌شود، کانون‌های گردوغبار جدیدی را در کشور به وجود آورده است. همچنین خشکسالی، بیابان‌زایی، کاهش میزان بارندگی و از میان رفتن پوشش سبز نواحی شهری و حاشیه شهری به این مشکل دامن زده است.

هرچند هجوم ریزگردها در ایران اتفاق جدیدی به‌شمار نمی‌رود، با این حال این پدیده در ۱۵ سال اخیر افزایش قابل ملاحظه‌ای داشته است. غبارهای برخاسته از خاک با افزایش شاخص‌های آل‌پندگی، مشکلات تنفسی برای افراد ایجاد می‌کند و همچنین پیامدهای منفی و زیانباری برای محیط زیست دارند. عراق، در کنار عربستان و سوریه، یکی از بزرگ‌ترین کانون‌های تولید گردوغبار در منطقه به‌شمار می‌آیند. نتایج مطالعه‌ای که توسط بانک جهانی در چند سال اخیر انجام شده، نشان می‌دهد توفان‌ها سالانه ۱۵۰ میلیارد دلار برای منطقه خاورمیانه هزینه تولید می‌کنند.

هرچند بخشی از این گردوغبارها حاصل کانون‌های طبیعی است، با این حال سازمان ملل متحد خواستار اقدام جهانی علیه پدیده «گردوغبار انسانی» شده